



SOCIAL MOBILITET 27. februar 2023

Færre børn af ufaglærte får en uddannelse, men særlige uddannelsesstilbud vinder indpas

ANALYSE

Udarbejdet af

Emilie Damm Klarskov
Analysechef

Mette Weber
Stud.polit.

Rasmus Salmon
Cand.polit.

Siden 2019 er andelen af børn af ufaglærte, der har fuldført en uddannelse efter grundskolen, faldet. Til gengæld vinder de såkaldt forberedende uddannelsesstilbud indpas blandt unge med ufaglærte forældre. Indregner man de forberedende uddannelsesstilbud, forøges andelen af mønsterbrydere med knap ni procentpoint. Analysen viser desuden, at andelen af mønsterbrydere er større blandt piger end drenge, og at chancen for at blive mønsterbryder er markant lavere, hvis man har gået i specialskole eller specialklasse.

Kontakt

Analysechef

Emilie Damm Klarskov

📞 27 35 85 95

✉️ ead@ae.dk

Kommunikationschef

Jesper Kirkbak

📞 50 73 71 34

✉️ jk@ae.dk

Hovedkonklusioner

- Færre børn af ufaglærte får en uddannelse. 56,5 pct. af de 25-årige i 2022, hvis forældre har en grundskoleuddannelse, har fuldført mindst én ungdomsuddannelse. Det er det laveste niveau siden 2019, hvor andelen lå på 58 pct. Andelen er dog stadig højere end i begyndelsen af 2010'erne.
- Indregner man de forberedende uddannelses tilbud som f.eks. den særligt tilrettelagte ungdomsuddannelse, der er målrettet udsatte unge, så er andelen af mønsterbrydere ca. ni procentpoint højere. Det betyder, at 65,3 pct. af de voksne børn af ufaglærte fuldførte mindst én ungdomsuddannelse eller et forberedende tilbud.
- Andelen af mønsterbrydere er større blandt piger end drenge, og forskellen er forøget kraftigt siden 2000.
- Andelen af unge uden uddannelse er mere end fem gange større blandt børn af ufaglærte sammenlignet med børn af akademikere.
- Andelen af unge, der har gået i specialklasse og specialscole, er større blandt børn af ufaglærte end for andre unge. Samtidig er risikoen for at stå uden uddannelse som 25-årig markant større, hvis man har deltaget i specialtilbud, og hvis man er barn af ufaglærte forældre, end hvis ens forældre havde en uddannelse ud over grundskolen.

Færre børn af ufaglærte får en ungdomsuddannelse

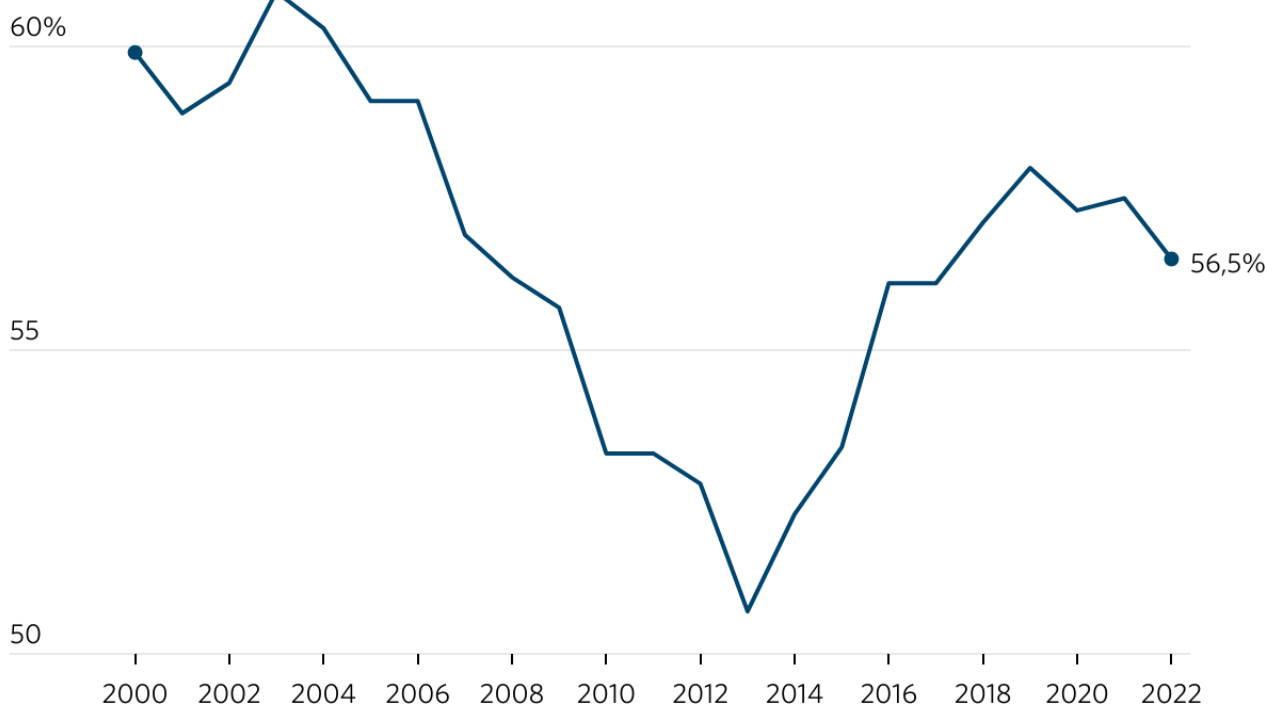
Andelen af unge med ufaglærte forældre, der har fået mindst én ungdomsuddannelse, er faldet fra 58 pct. i 2019 til 56,5 pct. i 2022, jf. Figur 1. Dette tal ligger dog fortsat noget over andelen i start 2010'erne, hvor det var helt nede omkring 50 pct.

Det skal dog bemærkes, at antallet af unge med ufaglærte forældre er faldet markant de sidste 22 år. En forklaring på, at det er blevet sværere at give børn af ufaglærte en uddannelse, kan være, at gruppen af unge med ufaglærte forældre er blevet tungere i takt med, at den er blevet mindre. Udviklingen er belyst i Bilagsfigur 1.

FIGUR 1

Andelen af mønsterbrydere er faldet siden 2019

Figuren viser andelen af mønsterbrydere for hvert år i perioden 2000-2022. En mønsterbryder er defineret som en unge, der har afsluttet mindst en ungdomsuddannelse og som har forældre, der ikke har gennemført andet end grundskolen.



Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

Nye målrettede uddannelser for udsatte unge vinder indpas

Gennem tiden er der kommet flere uddannelses tilbud til de unge, der af den ene eller den anden grund ikke kan tage en erhvervsuddannelse eller gymnasial uddannelse. Disse uddannelser henvender sig til unge, som har afsluttet grundskolen, men som ikke er klar til at gennemføre en ungdomsuddannelse. De såkaldt "forberedende uddannelser" skal ses som en alternativ vej efter grundskolen, da de niveaumæssigt ligger mellem grundskolens 9. klasse og ungdomsuddannelserne.

Andelen af unge med ufaglærte forældre, der har afsluttet en uddannelse, stiger med ca. ni procentpoint, når man inkluderer de forberedende uddannelser i de seneste år, jf. Figur 2. Denne stigning er markant større end tidligere, hvilket indikerer, at brugen af forberedende uddannelser er blevet hyppigere brugt end tidligere.

Boks 1: Sådan har vi gjort

Analysen dækker alle 25-årige med bopæl i Danmark pr. 1. januar i et givent år i perioden 2000-2022. For at indgå i analysen skal man desuden have haft bopæl i Danmark 1. januar 9 år før, dvs. i det år, hvor man fyldte 16 år.

Højest fuldførte uddannelse er opgjort i oktober året før, dvs. blandt de 25-årige i 2022 er højest fuldførte uddannelse pr. 1. oktober 2021. Uoplyst uddannelse samt forberedende uddannelser er sidestillet med grundskole. En universitetsbachelor og ph.d. er sidestillet med lang videregående uddannelse.

I analysen er forberedende uddannelser placeret niveaumæssigt mellem grundskolen og ungdomsuddannelserne. Så hvis en ung har afsluttet både en forberedende uddannelse og en ungdomsuddannelse, så vil det kun være ungdomsuddannelsen, der indgår i analysen. Øvrige uddannelser er rangeret efter DISCED-hovedgruppe.

Specialklasse er defineret som en klasse med klassetypen specialklasse.

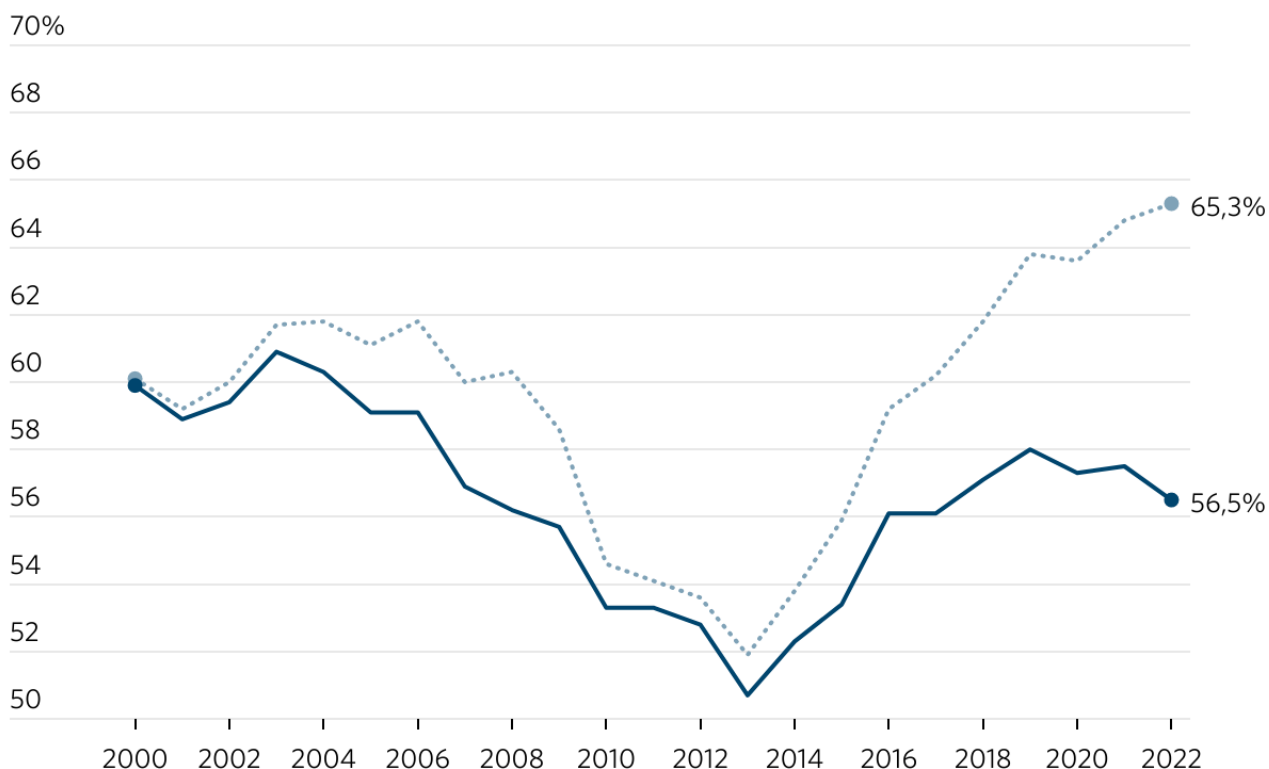
Mens specialskole er defineret som en institution med institutionstype 3 i en af følgende kategorier: Specialskoler for børn, Dagbehandlingstilbud og behandlingshjem, Uddannelsesinstitutioner for unge med særlige behov eller Efterskoler med samlet særligt tilbud. Dermed vil elever på fri- og privatskoler pr. definition ikke kunne tilhøre kategorien "specialskole".

FIGUR 2

Forberedende uddannelser bruges ofte af børn af ufaglærte

Figuren viser andelen af mønsterbrydere i perioden 2000-2022, henholdsvis defineret uden og med forberedende uddannelser. Forberedende uddannelser er f.eks. STU, EGU, KUU.

— Andel mønsterbrydere - - - Andel mønsterbrydere inkl. forberedende udd.



Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata

De forberedende uddannelser omfatter en række specifikke uddannelsesstilbud, f.eks. den Særligt Tilrettelagte Ungdomsuddannelse (STU), Erhvervsgrunduddannelsen (EGU), der i dag er en del af den forberedende grunduddannelse (FGU), samt den nu nedlagte Kombinerede Ungdomsuddannelse (KUU). Hvilke specifikke uddannelsesstilbud, gruppen af unge med ufaglærte forældre gør brug af, er undersøgt i Bilagstabel 1. STU er den hyppigste uddannelse blandt de 25-årige, der har en forberedende uddannelse uden at have fuldført en ordinær ungdomsuddannelse. 60 pct. af de 25-årige med en forberedende uddannelse har en STU. Læs mere om de forskellige former for forberedende tilbud i Boks 2.

Boks 2: Forberedende uddannelsesstilbud

FGU'en åbnede i sommeren 2019 som en ny uddannelsesvej målrettet unge uden job og uddannelse. Det har været en problematisk start for den nye uddannelse med et vigende elevtal og en deraf skrøbelig økonomi, der er resulteret i fyringsrunder på skolerne. Tre år efter uddannelsen er åbnet, har vi endnu til gode at se, hvordan eleverne har klaret sig. Men vi ved, at antallet af elever har ligget langt under det, man forventede, da den åbnede.

Den særligt tilrettelagte ungdomsuddannelse (STU'en) er en treårig ungdomsuddannelse for unge under 25 år, der har særlige behov. Uddannelsen blev vedtaget i 2006, og tilgangen tog for alvor fart i begyndelsen af 2010'erne. Uddannelsen retter sig imod unge, der ikke kan gennemføre en anden ungdomsuddannelse. Ifølge en evaluering, som HBS lavede i 2020, viste det sig, at 28 pct. er i job eller uddannelse 48 måneder efter endt STU.

Flexuddannelsen er en toårig uddannelse for dem, der har afsluttet en STU, og som er mellem 18 og 30 år. Det første hold fuldførte i 2020. Uddannelsen begyndte som et forsøg støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond fra 2018, og i 2021 og 2022 har uddannelsen fået støtte gennem den politiske aftale fra 2021 om "Ny aftale om indsats for elever og studerende med handicap". Uddannelsen er meget praktisk. Der undervises i 25 timer om ugen, hvoraf fem timer er teori. Undervisningen foregår i små hold. Målet er efter endt uddannelse job eller fleksjob. Der er tre spor på uddannelsen: detail, køkken og grøn service. En effektevaluering har vist gode effekter målt på beskæftigelsen. 50 pct. af deltagerne var i beskæftigelse (typisk fleksjob) et år efter, hvilket er 23 procentpoint mere end kontrolgruppen. Se HBS-evalueringen Evaluering af Flexuddannelsen (hbseconomics.com). Flexuddannelsen er en forsøgsuddannelse og kan ikke ses i Danmarks Statistiks registerdata. Derfor kan man ikke se, hvor mange, der har taget en flexuddannelse i denne analyse.

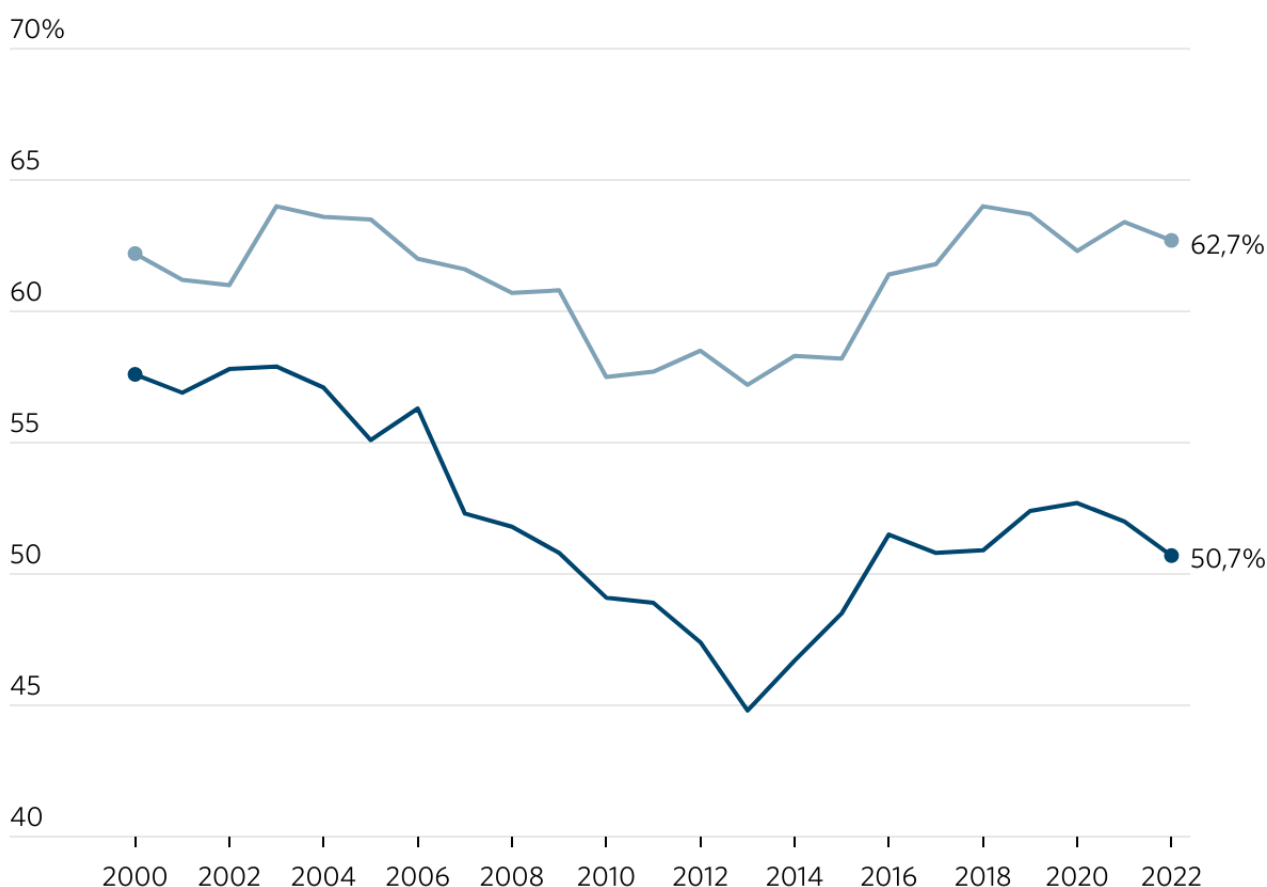
Markant flere mønsterbrydere blandt piger

Figur 3 viser andelen af mønsterbrydere fordelt på køn. Her ses det, at andelen af mønsterbrydere blandt kvinder ligger 12 procentpoint højere end for mænd. I 2022 fik ca. 63 pct. af kvinderne med ufaglærte forældre mindst én ungdomsuddannelse, mens tallet ligger på ca. 51 pct. for mænd. Det ses desuden, at forskellen mellem kønnene er forøget. I 2000 var der kun 4,6 procentpoints forskel.

FIGUR 3

Markant større andel mønsterbrydere blandt kvinder

Figuren viser andelen af mønsterbrydere i perioden 2000-2022 fordelt på køn.



Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

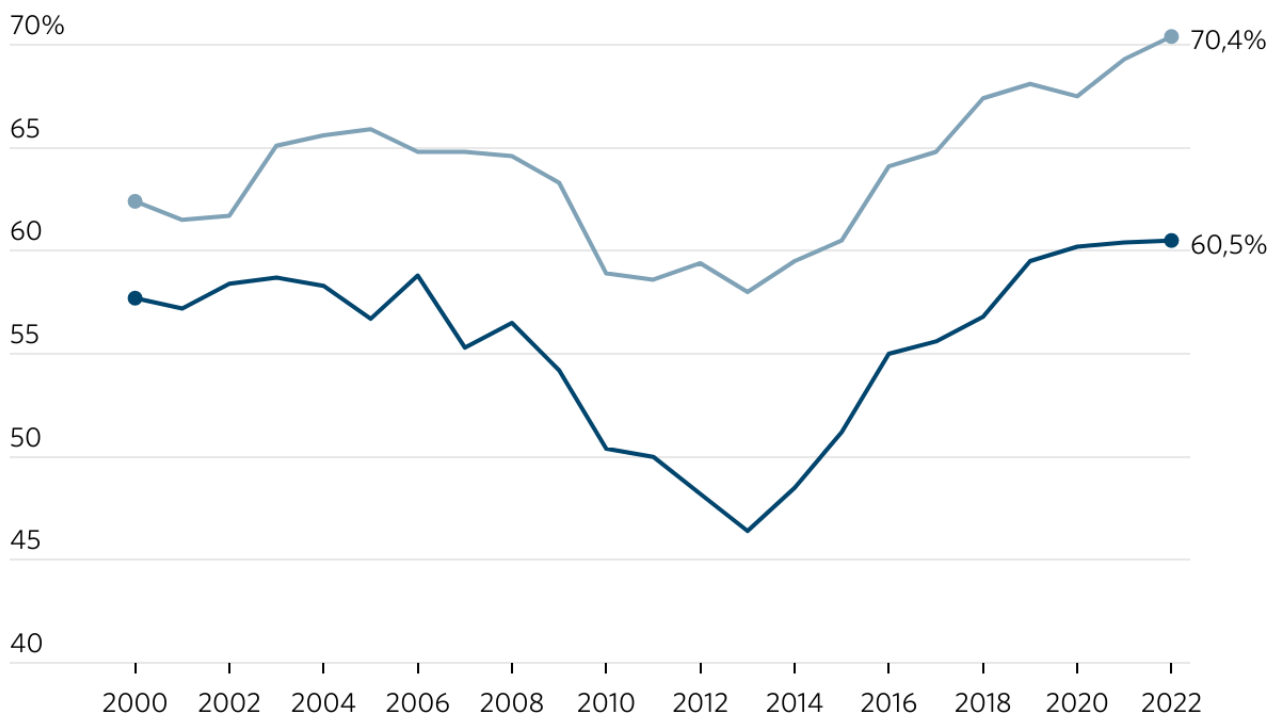
Inkluderer man de forberedende uddannelser, så udlignes en del af forskellene mellem kønnene. Således havde 70 pct. af de unge kvinder i 2022 afsluttet en uddannelse, når forberedende uddannelser tælles med, mens tallet for mændene er 61 pct.

FIGUR 4

Forberedende uddannelse udligner en smule af forskellene mellem kønnene

Figuren viser andelen af mønsterbrydere opdelt på køn i perioden 2000-2022, når man indregner forberedende tilbud som en ungdomsuddannelse.

— Mænd, inkl. forberedende udd. — Kvinder, inkl. forberedende udd.



Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

Stærk sammenhæng mellem forældre og børns uddannelsesniveau

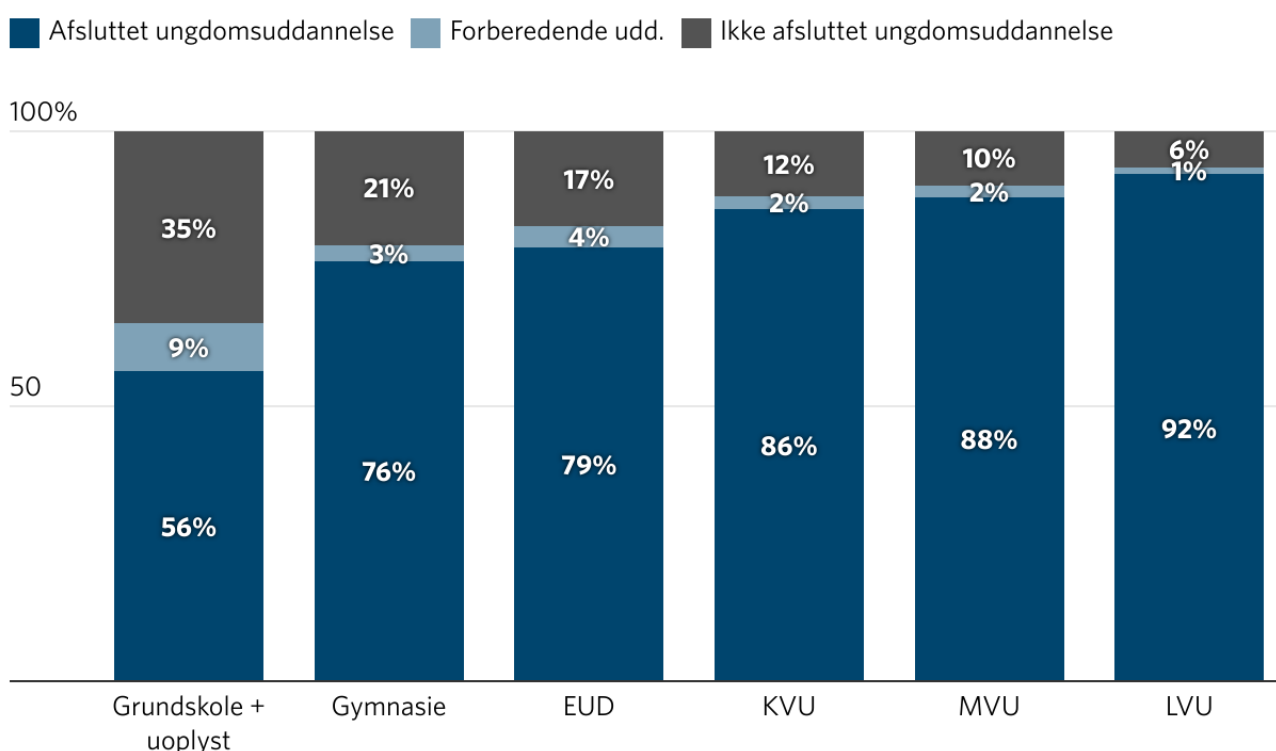
Forældrenes baggrund spiller en stor rolle, når det kommer til børns uddannelsesniveau. Ser man generelt på sammenhængen mellem forældres og unges uddannelse, ses det, at jo længere uddannelse forældrene har, des større er sandsynligheden for, at de unge har gennemført mindst én ungdomsuddannelse jf. Figur 5.

56,5 pct. af de 25-årige med ufaglærte forældre har gennemført mindst én ungdomsuddannelse, mens 92,2 pct. af unge med mindst én forælder med en lang videregående uddannelse har afsluttet mindst én ungdomsuddannelse. Dermed er andelen af unge, der ikke har fået en ungdomsuddannelse, mere end fem gange større blandt de unge med ufaglærte forældre sammenlignet med de unge, hvis forældre har en akademisk uddannelse.

FIGUR 5

Stærk sammenhæng mellem forældre og børns uddannelsesniveau

Figuren viser andelen af 25-årige, som har fået en uddannelse, fordelt efter højeste fuldførte uddannelse blandt forældrene i 2022.



Anm.: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Specialscole og specialklasse spænder ben for uddannelse, særligt for ufaglærtes børn

Elever i skolen, der har brug for særlige hensyn eller støtte, kan få støtte i den almindelige undervisning i specialklasser eller på specialskoler. I nedenstående afsnit undersøges brugen af specialtilbud i skoletiden i forhold til, hvordan det er gået de unge.

Vi har undersøgt, hvor mange af de 25-årige i 2022, der har gået i specialklasse eller specialskole det sidste år af grundskolen.

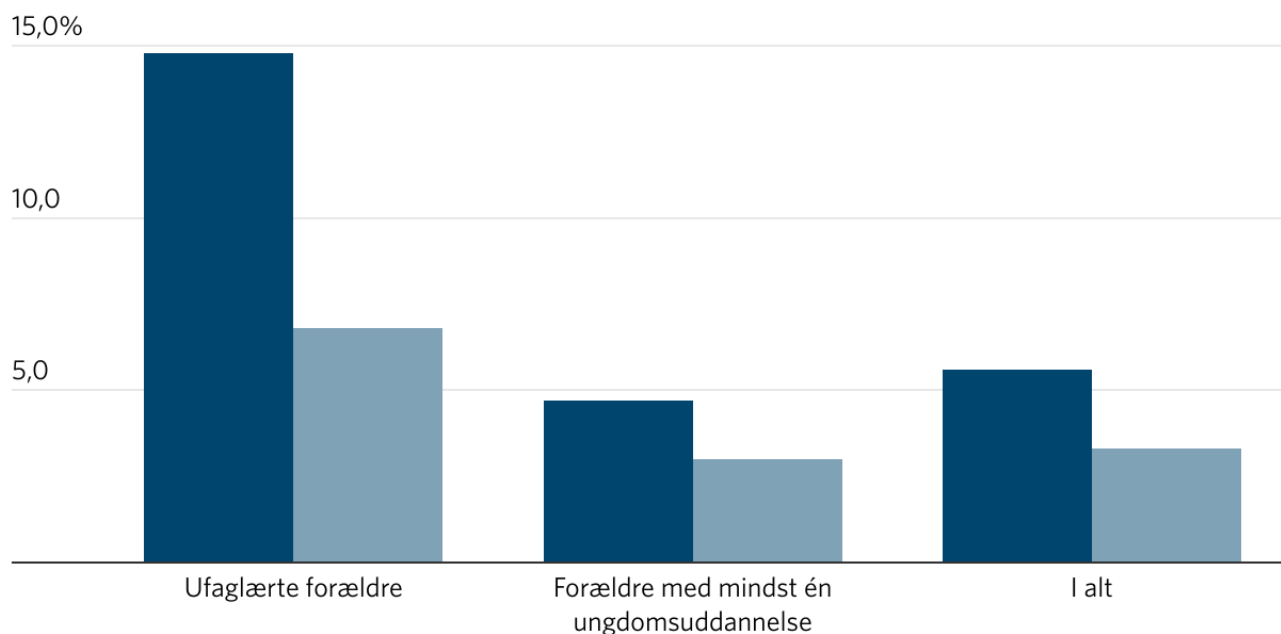
Figur 6 viser andelen af de 25-årige i 2022, som har gået i specialklasse eller -skole. Knap 6 pct. af alle har gået i specialklasse, mens 3 pct. har gået i specialskole. Det ses dog, at der også her er stor variation alt efter, hvilken uddannelse forældrene har. Således har næsten 15 pct. af de unge med ufaglærte forældre gået i specialklasse, mens det for unge med forældre, der har mindst én ungdomsuddannelse, er 4,7 pct. Forskellen er en smule mindre, når man ser på specialskole, hvor næsten 7 pct. af de unge med ufaglærte forældre har gået i specialskole mod 3 pct. for øvrige unge.

FIGUR 6

Flere unge med ufaglærte forældre har gået i specialklasse eller på specialskole

Figuren viser andelen af 25-årige i 2022, der har gået i specialklasse eller specialskole i det sidste år i grundskolen fordelt efter forældrenes højeste fuldførte uddannelse.

■ Specialklasse ■ Specialskole



Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

Det har ikke været muligt at se på omfanget af specialundervisning i normalklasser, da data endnu ikke går så langt tilbage. Dertil skal det bemærkes, at specialklasse og -skole ikke er hverken gensidigt udelukkende eller forudsætninger for hinanden. Man kan således godt have gået i specialskole uden nødvendigvis at have gået i specialklasse og omvendt. Uddybning af metoden ses i Boks 2.

Figur 7 viser andelen af unge, som har afsluttet en uddannelse, fordelt på forældrenes uddannelsesniveau, og om man har gået i henholdsvis specialklasse og specialskole.

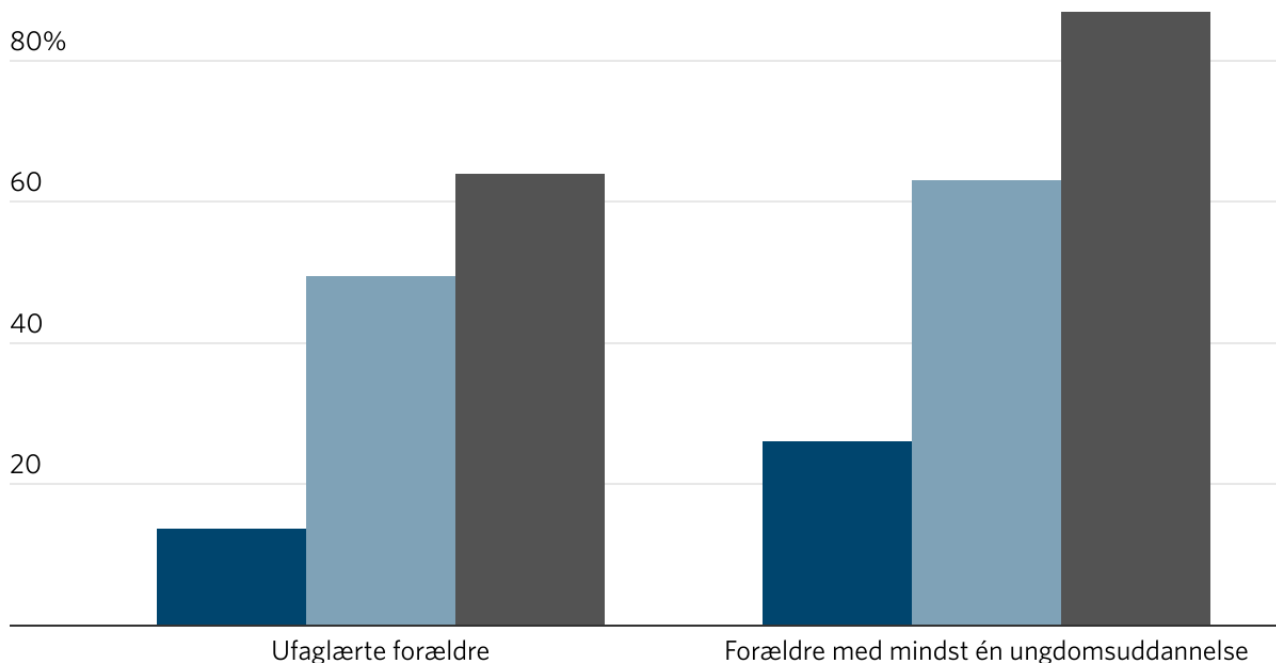
Chancen for at have afsluttet en uddannelse er markant lavere for unge, som har gået i specialklasse/-skole. Derudover klarer børn af ufaglærte, der har gået i specialtilbud, sig markant dårligere end tilsvarende unge, hvor forældrene har en uddannelse højere end grundskolen.

FIGUR 7

Børn med ufaglærte forældre, der har gået i specialklasse, har lavere sandsynlighed for at få en uddannelse

Figuren viser andelen af 25-årige i 2022, som får mindst en ungdomsuddannelse fordelt på forældrenes uddannelse, samt om de gik i specialklasse i slutningen af skoletiden.

■ Specialklasse ■ Specialklasse (tæller forberedende tilbud med) ■ Ikke specialklasse

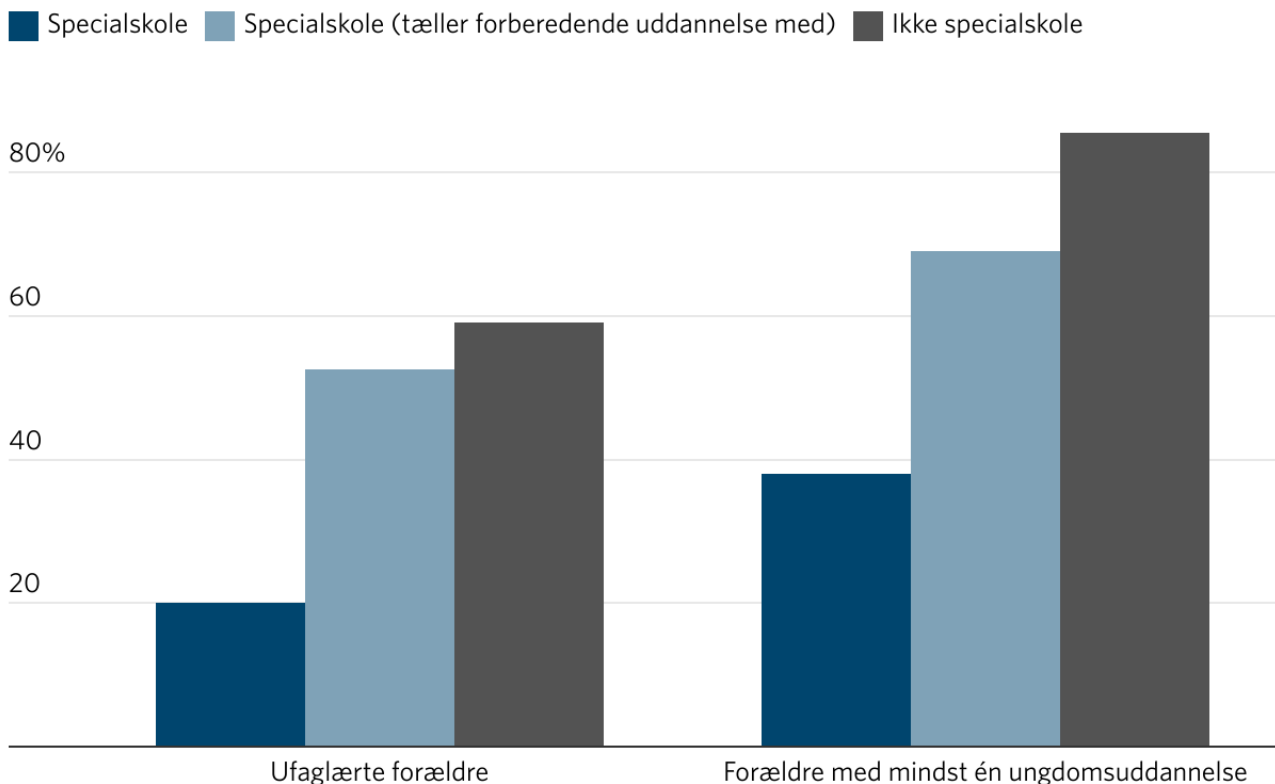


Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

FIGUR 8

Unge, der gik på specialskole, har sværere ved at få en ungdomsuddannelse

Figuren viser andelen af 25-årige i 2022, som får mindst en ungdomsuddannelse fordelt på forældrenes uddannelse, samt om de gik i specialskole i slutningen af skoletiden.



Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistik.

Når det tydeligt slår igennem, at de unge, der har deltaget i et specialtilbud i mindre grad, har taget en uddannelse, skyldes det, at der er tale om unge, der har brug for særlig støtte, og som ikke har de forudsætninger for at fortsætte på samme måde i uddannelsessystemet som andre unge. Fokuserer man på de unge, der har fået en ungdomsuddannelse, så kan man se, at flere børn af ufaglærte har gået i specialtilbud end blandt andre børn jf. Bilagsfigur 2. Selvom chancerne for at få en uddannelse er lave for de unge, der har gået i specialtilbud, så er netop de særlige skoletilbud også en del af vejen for de unge, der lykkes.

Vi skal investere mere i at få de udsatte børn og unge med

Der er behov for flere nye løsninger, hvis vi vil have flere unge med på uddannelsesvognen. Der er brug for en stærk folkeskole, fleksible og støttende uddannelses tilbud, men også sociale indsatser.

Det er afgørende, at vi har en stærk folkeskole, der kan sikre mere lige muligheder for børn uanset, hvor de kommer fra. Der kan være brug for særlige intensive læringsforløb for nogle grupper¹ af børn, og samtidig er det vigtigt, at ressourcerne i skolen² kan følge med.

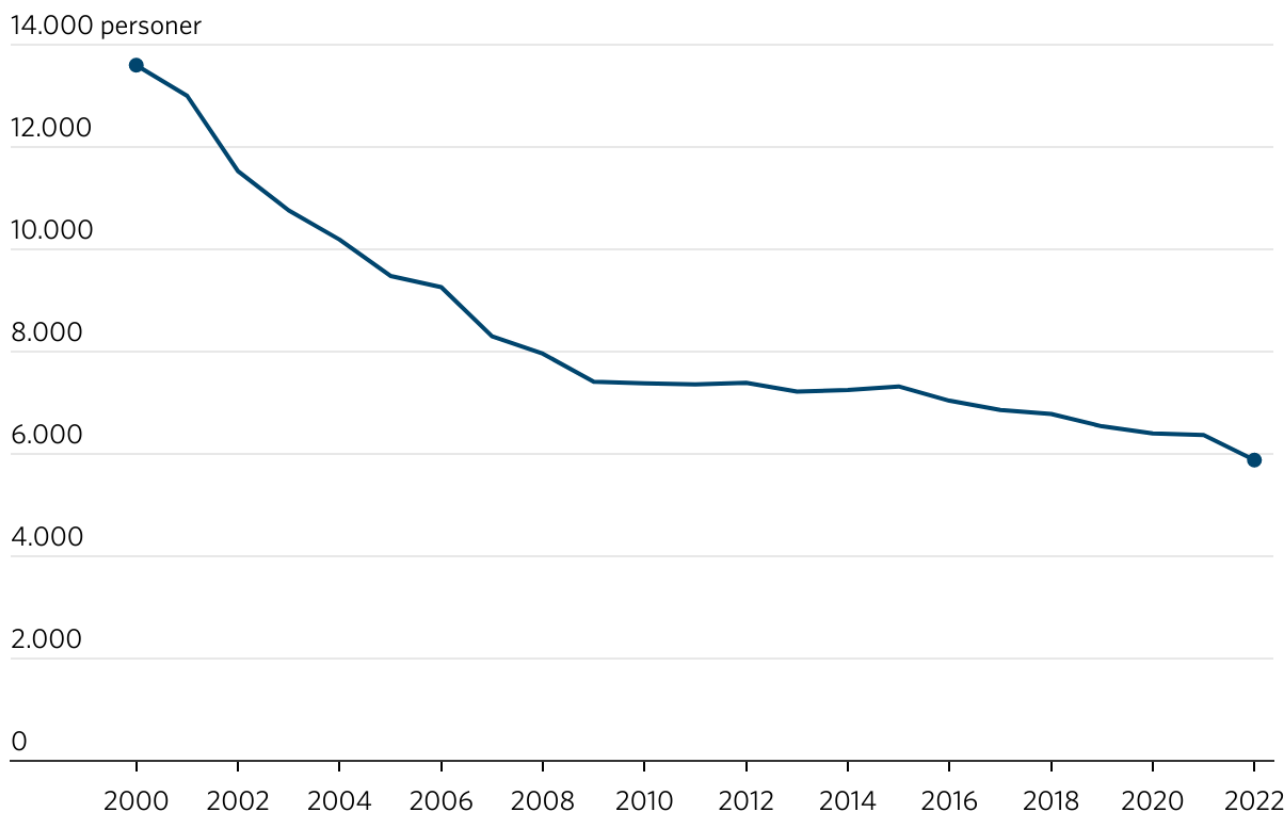
Der er også et behov for, at der er uddannelses tilbud til de unge, der har brug for noget andet efter grundskolen. Nogle unge har brug for at blive styrket fagligt efter en mislykket skoletid, mens andre har brug for mere fleksibilitet og støtte i deres uddannelsesvej efter grundskolen. Det kan være de særlige ungdomsuddannelser som f.eks. STU, FGU og Flexuddannelsen, men også gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelser, der er tilrettelagt særlig fleksibelt. F.eks. findes der i dag ASF-klasser på gymnasierne, der er målrettet elever med autisme, eller treårige HF-forløb med særlig støtte. Effekterne af ASF-klasserne er gode, men flere peger på, at der mangler tilstrækkelig med pladser.³ På erhvervsuddannelserne er der i dag forsøg i gang, der giver mulighed for at tage grundforløbets 2. del på længere tid. Forsøget udløber i 2023, og selvom der er afsat midler⁴, er der endnu ikke igangsat forsøg, hvor man får mere tid til at gennemføre hovedforløbet. Dertil bør man se på muligheden for at give løntilskud til de elever, der ikke har mulighed for at være i praktik i en virksomhed på fuld tid.

Sidst, men ikke mindst, er der også behov for at tænke i sociale indsatser. F.eks. har man i den almene boligsektor haft succes med en række boligsociale indsatser i udsatte boligområder. Fra 2015 til 2019 har Landsbyggefonden sat 68 boligsociale helhedsplaner i gang for knap én mia. kr. En ny rapport fra VIVE (2022)⁵ har vist, at børn af forældre, der hverken er i job eller uddannelse, fra områder med helhedsplaner klarer sig bedre på en række skole- og uddannelsesparametre end børn med samme baggrund, der ikke bor i disse områder. De boligsociale indsatser er konkrete aktiviteter og tæt samarbejde med kommunens indsatser gennem f.eks. brobygning af beboerne til kommunale tilbud, fritidsjob til de unge i området eller et forskoleforløb for børn og forældre til kommende skolebørn.⁶

Bilag

Stort fald i antallet af potentielle mønsterbrydere

Figuren viser antallet af 25-årige, hvis forældre har en grundskoleuddannelse. Forberedende uddannelse og uoplyst er sidestillet med grundskolen.



Grafik: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

STU er den mest brugte forberedende uddannelse

Tabellen viser antal 25-årige i 2022, der har en forberedende uddannelse fordelt på hvilken specifik uddannelse, der er tale om.

Afsluttende uddannelseskode	Antal
2425 Særlig tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU)	1.360
2492 Kombineret ungdomsuddannelse	210
4725 Erhvervsgrunduddannelse EGU	380
4764 Forberedende grunduddannelse (FGU), basis	60
4765 Forberedende grunduddannelse (FGU), almen grunduddannelse	110
4766 Forberedende grunduddannelse (FGU), produktionsgrunduddannelse	130
4767 Forberedende grunduddannelse (FGU), erhvervsgrunduddannelse	10

Tabel: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

Blandt børn af ufaglærte, der får en uddannelse, har flere deltaget i specialtilbud

Tabellen viser, hvor stor en andel af de unge, der har gået i hhv. specialklasse og specialskole, som har fået en ungdomsuddannelse fordelt på forældrenes højeste fuldførte uddannelse.

Forældrenes højeste fuldførte udd.	Tilbud	Mindst ungdomsuddannelse	Mindst ungdomsuddannelse, incl. forberedende tilbud
Grundskole + uoplyst	Specialklasse	3,6%	11,2%
Mindst en ungdomsuddannelse	Specialklasse	1,5%	3,4%
Grundskole + uoplyst	Specialskole	2,4%	5,5%
Mindst en ungdomsuddannelse	Specialskole	1,4%	2,4%

Tabel: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd • Kilde: AE på baggrund af Danmarks Statistiks registerdata.

- 1 Michael Rosholm m.fl. "Are impacts of early interventions in the Scandinavian welfare state consistent with a Heckman curve? A meta-analysis."**
- 2 Færre børn og færre penge til folkeskolen | Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (ae.dk)**
- 3 Se EVA (2022) Positiv effekt af gymnasieklasser for elever med ASF-diagnoser | EVA**
- 4 Se mere i aftalen fra 2021 Ny aftale om indsats for elever og studerende med handicap - Styrelsen for It og Læring (stil.dk)**
- 5 Se www.vive.dk/da/udgivelser/chanceulighed-i-udsatte-boligomraader-17625/**
- 6 Se mere her www.lbf.dk/magasin/ny-evalueringsrapport-boligsociale-helhedsplaner-er-med-til-at-give-saarbare-boern-og-unge-et-loeft/**